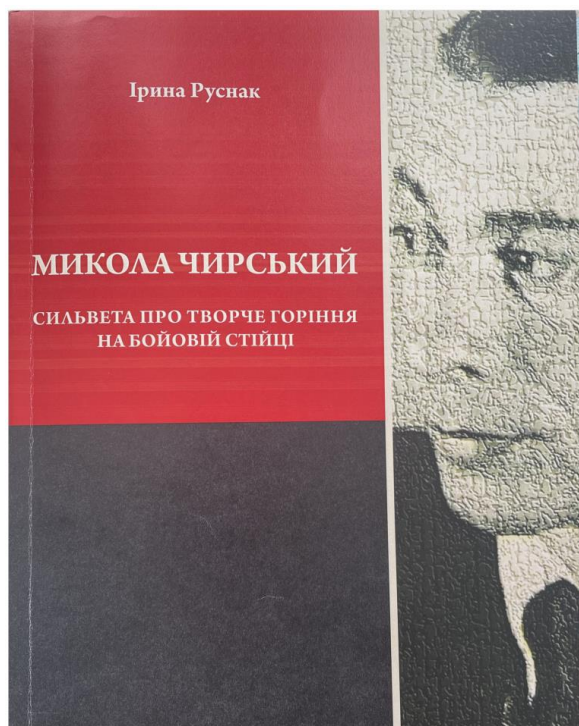

БІОГРАФІЧНА МАНДРІВКА МИСТЕЦЬКИМ ХХ СТОЛІТТЯМ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Рецензія на книгу

Руснак І. Є. Микола Чирський: Сильвета про творче горіння на бойовій стійці: Монографія. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025. 392 с.

Міжвоєнний період ХХ ст. позначився для українського руху гіркотою поразки Визвольних змагань з одного боку і розвитку нового, ще сильнішого ідеологічно покоління, яке в еміграції творило культурний та інтелектуальний продукт для майбутньої вільної України з іншого. Його надбання та досвід є особливо важливим для сучасного покоління українців, які, перебуваючи у збройній боротьбі проти московитів, мають великий запит на

повернення забутих імен, розкриття табуйованих СРСР сторінок національної історії та залучення до сучасності культурних здобутків минулого, що допомагають повернутися до власне-української ідентичності. Останню проблему вирішує доробок більш-менш суб'єктного покоління «розстріляного відродження» та значно вільніших діячів діаспори, яких часто в літературі об'єднують іменами різних культурних товариств, які, у тому числі, стали основою для Організації Українських Націоналістів.

Проте, доробок і біографії цих, вільних від московських ідеологем, українців дуже повільно заходить в український науковий і культурний простір.

Опубліковані десятиліття тому праці, розміщені на полицях бібліотек, або в онлайн-ресурсах, не можуть виконати такого завдання, адже для реального повернення потрібно чимало зусиль науковців, публіцистів та культурних менеджерів. Монографія Ірини Євгенівни Руснак «Микола Чирський: Сильвета про творче горіння на бойовій стійці» розкриває біографію вагомої для культурного і політичного життя українців міжвоєнного двадцятиліття, постаті Миколи Чирського (1902-1942 рр.). Незважаючи на те, що існує досить багато досліджень, присвячених «вісниківцям» та «празькій школі», ім'я такої яскравої постаті як Микола Чирський і його творчість, що могла б змінити, або доповнити уявлення про «наші двадцяті», досі рідко лунає в інформаційному просторі. Монографія має усі підстави, аби виправити таку історичну несправедливість з багатьох причин. Наведемо тут деякі з них.

По-перше, монографія подає життя і діяльність об'єкта біографічного дослідження у хронології та з докладним описом еволюції його творчих пошуків і доробку. Постать Миколи Чирського постає перед читачем спочатку, як малознаний учасник Визвольних змагань і далі зростає, разом зі значенням його творів, аж до певної кульмінації, якою з одного боку проглядає віднайдений сценарій фільму «Україна в огні» та означений шлях пошуку самого фільму, а з іншого – цикл публіцистичних статей «Листи до любезних земляків». Грань постаті, пов'язану з театром, – варто рахувати окремою перевагою рецензованого видання, адже сучасні театрознавці не так багато досліджують міжвоєнну українську діаспорну, тобто вільну від москви, драму.

По-друге, монографія поступово розкриває багатогранність постаті Миколи Чирського, з прив'язкою до місцевості його перебування, як в Україні, так і за кордоном. Це важливо для краєзнавчих студій, зокрема, пов'язаних із Кам'янцем-Подільським і Ужгородом та важливих центрів української

еміграції в Польщі та Чехії, які в сучасних умовах знову стали прихистком для сотень тисяч українців.

По-третє, монографія на прикладі та досвіді Миколи Чирського розкриває досить маловідому тему спроби української «культурної революції» в умовах збройної боротьби Карпатської України. Якщо героїзація збройного опору цього державного утворення звучить в сучасній Україні досить гучно, то розвиток культури саме монографія І. Є. Руснак може продемонструвати чи не найяскравіше з-поміж багатьох видань останніх років.

По-четверте, в контексті сучасної боротьби українців проти путінської московії, розкриття теми повернення інтелігенції «культурним десантом» на окуповану нацистами, проте деокуповану від московитів Україну, отримує зовсім інше звучання, ніж якби рецензовану працю було опубліковано, скажімо, десятиліття тому. Роль Миколи Чирського, як націоналіста, що спостерігав рівень культурного і мовного каліцтва Батьківщини після вигнання більшовиків, а також намагався ствердити і примножити культурні досягнення в театрі та пресі, фахово і влучно продемонстровано авторкою рецензованої праці. Наведені факти сприятимуть також важливому контексту осмислення тоталітарної епохи та деконструкції поняття «колабораціонізму» в нових історичних умовах.

Авторка розділила текст на сім розділів, визначивши їх як «начерки», з характерними для періодів життя досліджуваної постаті назвами: Витоки (1902–1920); На інтернації (1921–1923); Подебрадський «розгартіяш» (1924–1928); Театральна одісея (1928–1934); У Звитяжному просторі духу і тіла (1935–1937); Аванпост мистецького життя. «театр наступу» (1938 – початок 1941); Епілог життя на стійці (1941–1942). У вступному та завершальному слові

визначено, що саме прагнула реалізувати дослідниця у монографії та як їй це вдалося.

Великою перевагою монографії проф. І. Є. Руснак є залучення великого кола архівних, не опублікованих раніше джерел, а також різноманітних опублікованих матеріалів: епістоляріїв, спогадів та широкого кола періодики. Поряд із цим, багатством монографічного видання є значний ілюстрований матеріал та автографи досліджуваної постаті. А, разом із якісним науковим апаратом та іменним покажчиком, важливою складовою книги є прикінцева публікація вибраної біобібліографії Миколи Чирського, що становить близько сотні одиниць, а також – основні праці про нього, причому, як україномовні, так і іншими мовами. Це, в купі з хронологією його життя у змісті, дозволяє цілковито сформувати уявлення про характер творчої діяльності та світоглядної еволюції висвітленої постаті.

Поряд із насиченістю фактами, якісними порівняннями й аналізом, варто вказати на мовно-стилістичні особливості тексту. Авторка рецензованої монографії, слідом за дослідженими посталями, вдало дотримується того, що в сучасній культурі називають «кенселінгом», тобто скасування і негативного сприйняття усього московського: від зрусифікованих власних назв (наприклад ССРСР) і до справедливого патріотичного патосу в наративі. Окрім того, сама мова тексту дуже подібна до тієї, якою писав Микола Чирський, і «Празька школа», що призводить до ефекту «занурення» в епоху. Інколи складається враження, що наратор є сучасником досліджуваної постаті, настільки багато деталей, які стосуються міжвоєнного двадцятиліття. Але це не дивно, адже проф. І. Є. Руснак є однією з основних українських дослідниць цього періоду в літературі.

Книга буде корисною до читання і рефлексій усіх, хто цікавиться українською біографістикою, літературою, театром, історією наших 20-х і 30-х років. Вона спонукає до думки, скільки всього ще варто відтворити та популяризувати, аби повернути затьмарений московською окупацією культурний потенціал у сучасний інформаційний простір. Також монографія буде корисною для багатьох популярних форматів, присвячених періоду: від театру, подкастів і художніх нарисів до документальних та художніх фільмів.

Ігор Стамбол

кандидат історичних наук, доцент кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)